

BIBLIJSKA IKONA JOBA*

Od strpljivog prihvaćanja, preko patničkog i istraživačkog krika do zanosnog i preoblikujućeg traženja Boga

Primljeno:
5. 7. 2007.

Pregledni
članak

UDK
223.1.08

GIUSEPPE COSTA

Istituto Teologico S. Tommaso
Via del Pozzo, 43, C.P. 28, 98121 Messina ME, Italija

Sažetak

Autor proučava lik biblijskoga Joba i podsjeća na njegov odnos prema patnji i prema Bogu. Pritom ukazuje na mjesto strpljivosti u patnji svakog pravednika, nevinoća i prognanika. Job je simbol patnika i raspravljanja čovjeka patnika s Bogom. Biblijska Knjiga o Jobu ujedno je i odbacivanje pojednostavljenog tumačenja o grešnosti patnika i o njegovom zasluženom ispaštanju zbog vlastitih grijeha. Job svojim patničkim krikom i vapajem pred Bogom izražava svoju patnju, ali i svoje traženje Boga. Job je slika svih ljudi koji tijekom povijesti doživljavaju nesreće i proživljavaju nevolje i bol. Potpuno se predavši Bogu, Job pronalazi vjeru. Jobova povijest je bolna pripovijest o čovjekovu trpljenju i izvješće o mogućem zajedništvu čovjeka i Boga. Knjiga o Jobu ujedno je i izvješće o čovjekovu traženju Boga. Job iskustveno pokazuje da i čovjek patnik može živjeti u Božjoj prisutnosti.

Ključne riječi: Job, patnja, traženje Boga

1. UVOD

Pitanje patnje jedno je od onih velikih pitanja na koja čovjek ne uspijeva dati odgovarajući odgovor. To često postaje i pitanje koje se Bogu snažno i silovito postavlja. Iz tog pitanja upućenog čovjeku koji doživljava patnju i bol, proizlazi jedno još korjenitije, koje je teološke naravi: je li Bog čovjekov prijatelj ili neprijatelj?

Za davanje iscrpnog odgovora često se uzima u ruke Knjiga o Jobu i promatra se Jobovo iskustvo.¹ Job je simbolička figura, koja je postala gotovo ikona koja pojašnjava strpljivost i patnju pravednika, nevinoća i prognjenoga. Jobova povijest je zavidljivoća i čudesna povijest koja čitatelja ostavlja preneraženim i zgranutim. Riječ

je o događaju koji se razvija u izmjenjivanju nestalnosti koja određuje dvostruk, ponekad dramatičan, a ponekad herojski

* Naslov izvornika: *L'icona biblica di Giobbe. Dall'accettazione paziente, attraverso il grido sofferente e inquisitorio, fino all'appassionata e trasfigurante ricerca di Dio*, u: »Itinerarium« 15(2007)36, 35-45.

¹ Za uvod u Knjigu o Jobu i u odgovarajuću problematiku patnje usp.: J. LÉVÊQUE, *Job et son Dieu. Essai d'exégèse et de théologie biblique*. I-II., ÉB, Paris, 1970; P. FEDRIZZI, »Giobbe«, u: S. GAROFALO (ed.), *La Sacra Bibbia*, Marietti, Roma-Torino, 1972; A. WEISER, *Giobbe. Traduzione e commento*, Paideia, Brescia, 1975; A. GONZALES, *Giobbe, il malato*, u: »Concilium« 12(1976), 1475-1482; PH. NEMO, *Giobbe e l'eccesso del male*, Città Nuova, Roma, 1981; *Giobbe e il silenzio di Dio*, u: »Concilium« (monografski broj) 19/9 (1983); L. ALONSO SCHÖCKEL – J. L. SICRE DIAZ,

svršetak. S jedne strane završetak koji upućuje na *odricanje* pred Bogom, pa prema tome i na odbacivanje i klonulost. S druge strane to je završetak koji usmjerava prema *priznavanju* Boga, pa prema tome i na prihvaćanje, povjerenje i potpunu predanost u Boga.

Doista, velika slika čovjekova pitanja o boli², Job je i simbol čovjekova raspravljivanja s Bogom. Njegov krik nije neki apsurdan zvuk, nego nova dimenzija mišljenja. Job nije samo strpljiv čovjek, uzor *istinskog vjernika* i *svet čovjek*, on je i nestrpljiv čovjek koji se buni, onaj tko se usudio pozvati na sud nikoga manje doli Boga, zapravo Božji protivnik, čovjek koji je gotovo na rubu blasfemije. On Boga poziva na sud, opire se njegovoj šutnji, a nakon toga ostaje nijem pred njegovom moći. Job je glas onoga tko izriče svoju pjesan nestrpljenja, krik boli koji ne prihvaća jednostavne mudrosne odgovore, protest onoga tko, iako se ne zadovoljava lakim utjehama, nastoji ne propasti u nihilizam. Job je istinska i svojstvena ikona: u početku se pojavljuje kao iskušani i strpljiv pravednik, a u drugom se trenutku pokazuje kao ojađen čovjek i patnik. Na kraju njegovo lice ukazuje na preobraženje.

2. POVIJEST JEDNOG ŽIVOTA

Job je dugo živio kao savršen čovjek: zdrav, mudar, bogat i pravedan, uživao je čast i poštovanje velike obitelji, svojih prijatelja i zajednice:

»Bijaše nekoć u zemlji Usu čovjek po imenu Job. Bio je to čovjek neporočan i pravedan: bojao se Boga i klonio zla. Rodilo mu se sedam sinova i tri kćeri. Imao je sedam tisuća ovaca, tri tisuće deva, pet stotina jarmova goveda, pet stotina magarica i veoma mnogo služinčadi. Čovjek taj bijaše naj-

ugledniji među svim istočnjacima. Sinovi su njegovi običavali naizmjenice priređivati gozbe kod jednoga od njih, svaki u svoj dan, te su pozivali svoje tri sestre da jedu i piju s njima. A kad bi se izredali s gozbama, Job bi ih pozvao na očišćenje. Uranio bi izjutra i prinio paljenice za svakog od njih; mislio je: 'Tko zna nisu li mi sinovi grijesili i u srcu Boga hulili!' Tako je Job svagda činio.«³

Giobbe. Commento teologico e letterario, Commenti Biblici, Borla, Roma, 1985; GUTTIÉREZ, *Parlare di Dio a partire dalla sofferenza dell'innocente. Una riflessione sul libro di Giobbe*, Queriniana, Brescia, 1986; J. EISENBERG – E. DIESEL, *Giobbe o Dio nella tempesta*, SEI, Torino, 1989; G. RAVASI, *Giobbe: male fisico e male morale*, u: »Parola Spirito e Vita« 18(1989), 83-94; A. GARCÍA MORENO, *Sentido del dolor en Job*. Estudio Teologico de San Ildefonso, Toledo, 1990; G. RAVASI, *Giobbe*, Borla, Roma ³1991; *Le provocazioni di Giobbe*, Marietti, Genova, 1992; W. A. VOGELS, *Job, l'homme qui a bien parlé de Dieu*, Cerf, Paris, 1995; G. RAVASI, »Le lacrime da nessuno consolate«. *Il giusto sofferente in Giobbe e Quelet*, u: »Parola Spirito e Vita« 34(1996), 85-95; A. BONORA, *Giobbe. Lettura spirituale*, EDB, Bologna, 1996; M. D. GUINAN, *Giobbe*, Queriniana, Brescia, 1997; J. RADERMAKERS, *Il libro di Giobbe. Dio, l'Uomo e la Sapienza*, EDB, Bologna, 1999; G. RAVASI, »Gioia e sofferenza nel libro di Giobbe e nel Salterio«, u: »Dizionario di Spiritualità Biblico-Patristica« 26(2000), 73-90; G. J. ALMERS, *The rhetoric of social conscience in the book of Job*, u: »Journal for the Study of the Old Testament« 91(2000), 99-107; A. NEGRI, *Il lavoro di Giobbe*, Manifesto libri, Roma, 2002; J. G. JANZEN, *Giobbe*, Claudiana, Torino, 2003.

² »Knjiga o Jobu govori o najbolnijim i najneizbježnijim pitanjima koja mogu nastati u ljudskom iskustvu, o pitanjima na koja potiče iskustvo svojevoljnog trpljenja. Takva pitanja polaze od traženja smisla prokušanog iskustva, ali u svojem krajnjem obliku postavljaju i pitanje smisla postojanja. Onaj tko pati počinje sumnjati da sveukupni ustroj značenja i prožimajući, globalni smisao 'da je to vrijedno truda', što obično prati naš dan, nisu nešto što smo mi ljudi sami sebi stvorili kako bismo sebi sakrili potpunu besmislenost našeg postojanja«: usp. J. G. JANZEN, *Giobbe*, Claudiana, Torino, 2003, str. 17.

³ Job 1,1-5.

Iz uspješne situacije i blagostanja prelazi u vrlo teška iskušenja jer se čini da sve što je izgradio i sakupio za sebe i svoju obitelj (zdravlje, imovinu, djecu, privrženost i poštivanje prijatelja) nestaje u određenom razdoblju njegovoga života:

»Jednoga dana, dok su Jobovi sinovi i kćeri jeli i pili vino u kući najstarijeg brata, dođe glasnik k Jobu i reče: 'Tvoji su volovi orali a magarice pokraj njih pasle, kad iznenada Sabejci navalise na njih i oteše ih, pobivši momke ostrim mačem. Jedini ja utekoh da ti ovo javim.' Dok je on još to govorio, dođe drugi i reče: 'Oganj Božji udari s neba, spali tvoje ovce i pastire te ih proždrije. Jedini ja utekoh da ti javim.' Dok je još govorio, dođe treći i reče: 'Kaldejci navalise sa tri čete na tvoje deve i oteše ih, pobivši momke ostrim mačem. Jedini ja utekoh da ti javim.' Dok je ovaj još govorio, dođe četvrti i reče: 'Tvoji su sinovi i kćeri jeli i pili vino u kući najstarijeg brata. I gle, vjetar se silan diže iz pustinje, udari na sva četiri ugla kuće, obori je na djecu te ona zaglaviše. Jedini ja utekoh da ti javim.'⁴

Od toga trenutka nadalje Job upada u bezdan, u ponor patnje i fizičke boli s neizrecivim učincima unutarnjih, duhovnih i psiholoških iskušenja. Jobov život »obuzima« sveobuhvatno trpljenje. Okamenio se suočen s nemoći i krhkosti čovjeka obilježenog tjeskobom, sumnjom i zbunjenošću.⁵ Njegova povijest ne samo da ocrta nego i obilježava bolni tijek života: to je povijest koja je opisana u knjizi, u spisu koji pokušava protumačiti smisao iskušenja i patnje.⁶

Riječ je o krajnje jednostavnom i pravocrtnom događanju, koje kazuje o jakom i pravednom čovjeku iznenada pogođenom nizom nesreća što ih je na pojedinačnoj razini moguće usporediti s katastrofalnim događajima koji mu teško poreme-

ćuju životno postojanje, gotovo ga prisilivši na samoubojstvo. Pripovijeda o tjeskobi osobe koju obuzima napad panike i pobune pred rastakanjem životne snage koja je dotada obilježavala njegovo vlastito postojanje (2,7-8: »*I Satan ode ispred lica Jahvina. On udari Joba zlim prištem od tabana do tjemena. Job uze crijep da se struže njime i sjede u pepeo.*«) i, indirektno, vlastitu smirenost i radost življenja (3,1sl: »*Napokon otvori Job usta i prokle dan svoj; poče svoju besjedu i reče: 'O, ne bilo dana kad sam se rodio i noći što javi: 'Začeo se dječak!'*«⁷).

Nakon što je postao toga svjestan, dolazi do duboke depresivne reakcije, iz koje Job nastoji izaći propitujući svoju dušu, u pokušaju da pronađe dostatan razlog za nastavak življenja: zašto ga taj Bog koji ga je tako brižno oblikovao i uobličio njegovo tijelo te ga savio u majčinu krilu sada želi uništiti patnjom, bolešću i plašenjem smrću?⁸

⁴ Job 1,13-19.

⁵ »... u Bibliji nikada nema čisto kliničkog ili moralnog slučaja. U osobi koja trpi ispresijecaju se fizička ozlijeđa i društveni rascjep, zdravstvena simptomatologija i etički vid.« Usp. G. RAVASI, »Gioia e differenza nel libro di Giobbe e nel Salterio«, u: *Dizionario di Spiritualità Biblico-Patristica* 26(2000), 77.

⁶ »Jobova knjiga je drama s vrlo malo akcije i s mnogo zanosa. To je priča o patnji koju je genijalni, antikonformistički i izazovni autor ucijepio u svog protagonista. Taj autor nije zadovoljan i ne slaže se s tradicionalnim naukom o nagradi. Stoga je činjenicu suprotstavio načelu, čovjeka ideji.« Usp. L. ALONSO SCHÖCKEL – J. L. SICRE DIAZ, *Giobbe. Commento teologico e letterario*, Borla, Roma, 1985, str. 11.

⁷ »Job je prototip patnika; on predstavlja vrhunac fizičke dezintegracije. To je istinska i stvarna putujuća enciklopedija svih bolesti koje je tijelo naslijedilo.« Usp. J. McKENZIE, *Teologia dell'AT*, Queriniana, Brescia, 1978, str. 171.

⁸ Usp. Job 10,8-11: »Tvoje me ruke sazdaše, stvorioše, zašto da me sada opet raščiniš! Sjeti se, k'o glinu si me sazdao i u prah ćeš me ponovo vratiti. Nisi li mene k'o mlijeko ulio i učinio da se k'o sir zgrušam? Kožom si me i mesom odjenuo, kostima si me spleo i žilama.«

I žena (2,9: »Zar si još postojan u neporočnosti? Prokuni Boga i umri!«) i prijatelji (2,11sl: »U to čuše tri Jobova prijatelja za sve nevolje koje ga zadesiše; svaki se zaputi iz svoga kraja – Elifaz iz Temana, Bildad iz Šuaha, Sofar iz Naama...«) temeljito se angažiraju⁹ i nude mu valjane i obilne odgovore koji mogu navesti patnika da ne napusti život, ali se on ne da uvjeriti i, obuzet krajnjim beznađem jauče i poziva u pomoć samoga Boga (30, 20sl: »K Tebi vičem, al' Ti ne odgovaraš; pred Tobom stojim, al' ti i ne mariš. Prema meni postao si okrutan; rukom preteškom na me se obaraš. U vjhor me dižeš, nosiš me njime, u vrtlogu me olujnom kovitlaš.«).

Kako reagira Job suočen sa žalosnim i iznenadnim tragedijama koje poput kamenja ugrožavaju njegovo postojanje? Na početku prihvaća i strpljivo podnosi¹⁰; zatim prigovara i očajava upućujući bogohulnu molbu upravljenu smrtni koja je »protu-Bog par excellence«¹¹; tek na kraju izabire put prihvaćanja¹² i suživota s iskušenjem. Tada ne samo da ponovno dobiva mir i unutarnju smirenost, nego uz to uspostavlja kontakt s obitelji i prijateljima te doživljava novo i dugo blagostanje koje će potrajati sve dok ne završi svoj život »sit« dana i života:

»I Jahve vrati Joba u prijašnje stanje jer se založio za svoje prijatelje, pa mu još udvostruči ono što je posvjedoavao. Tad se vratiše Jobu sva njegova braća, i sve njegove sestre, i svi prijašnji znanci te su jeli s njim kruh u njegovoj kući, žaleći ga i tješeći zbog svih nevolja što ih Jahve bijaše na nj poslao. Svaki mu darova po jedan srebrnik i po jedan zlatan prsten. Jahve blagoslovi novo Jobovo stanje još više negoli prijašnje. Blago mu je brojilo četrnaest tisuća ovaca, šest tisuća deva, tisuću jarmova volova i tisuću magarica. Imao je se-

dam sinova i tri kćeri. Prvoj nadjenu ime Jemima, drugoj Kasija, a trećoj Keren-Hapuk. U svem onom kraju ne bijaše žena tako lijepih kao Jobove kćeri. I otac im dade jednaku baštinu kao i njihovoj braći.

Poslije toga Job doživje dob od sto četrdeset godina i vidje djecu svoju i djecu svoje djece do četvrtog koljena. Potom umrije Job, star, nauživši se života.«¹³

Jobov krik u Knjizi o Jobu je vapaj svih muškaraca i žena svih vremena, pogode njih svakodnevnim nevoljama ili najstrašnijom nesrećom, koji nisu spremni ili raspoloženi to samima sebi obrazložiti, pitajući zbunjeno: »Zašto upravo ja? Što sam učinio da sam takvo nešto zaslužio?«¹⁴.

Job predstavlja čovječanstvo koje je zbunjeno i trpi, čovječanstvo kojemu iz utrobe¹⁵

⁹ Usp. Job 4-5.8.11.15.18.20sl.

¹⁰ Job 1,20-22: »Tad ustade Job, razdrije haljinu na sebi, obrija glavu pa ničice pade na zemlju, pokloni se i reče: 'Go izidoh iz krila majčina, go ću se onamo i vratiti. Jahve dao, Jahve oduzeo! Blagoslovljeno ime Jahvino!' Uza sve to, nije sagriješio Job niti je kakvu ludost protiv Boga izustio.« Job 2,10: »Job joj odgovori: 'Brljlaš kao ludakinja! Kad od Boga primamo dobro, zar da onda i zlo ne primimo?' U svemu tome Job nije sagriješio svojim usnama.«

¹¹ Job 17,14: »Dovikujem grobu: 'Oče moj rodenil' a crve pozdravljam: 'Mati moja, sestro!'«

¹² Job 42,1-6: »Ja znadem, moć je tvoja bezgranična: što god naumiš, to izvesti možeš. Tko je taj koji riječima bezumnim zamračuje božanski promisao? Govorah stoga, ali ne razumjeh, o čudesima meni neshvatljivim. O, poslušaj me, pusti me da zborim: ja ću te pitat', a ti me pouči. Po čuvenju tek poznavah te dosad, ali sada te oči moje vidješe. Sve riječi svoje zato ja poričem i kajem se u prahu i pepelu.«

¹³ Job 42,10-17.

¹⁴ Usp. L. NATOLI FERLAZZO, *Giobbe. Don't forget*, Rubbettino, Soneria Mannelli (CZ), 2004, str. 16.

¹⁵ Autor Knjige o Jobu dovodi situaciju do krajnosti, a »... njegov nevin protagonist trpi bez smilovanja, sve dok njegov krik ne izbije iz dubine«. Usp. L. ALONSO SCHÖCKEL – J. L. SICRE DIAZ, *Giobbe. Commento teologico...*, str. 11.

proizlazi psovka, čovječanstvo koje eksplo-dira i ne uspijeva taj svoj krik ugušiti u grlu: Jobova istina jest u tome što ne postoji odgovor za to dramatično pitanje, barem ne u ljudskim koordinatama dobrog razumnog smisla. Ako postoji neki projekt, ne može ga se shvatiti pomoću uobičajene nagradne logike, po kojoj bi određenoj količini učinjenoga zla odgovarao određeni gubitak stoke ili drugog imutka: Job se ne zadovoljava tom utješnom ponudom i želi propitivati sam Božji um.

Tako Job kritizira tradicionalnu mudrost i postaje odjek tjeskobe osoba koje ne prihvaćaju načelna rješenja koja izjednačuju ljude i njihove probleme. Njegova vjera je vjera koja prihvaća Božje vrednote tek nakon što je pokušao tražiti potaknut svojim iskustvom, razumom i osobnom patnjom.

Na kraju svog procesa s Bogom, gotovo na kraju dugog i polaganog životnog puta, Job ne pronalazi utješno razumno tumačenje postojanja zla i patnje, ali pronalazi isključivo vjeru i osobni odnos s Bogom: »*Po čuvenju tek poznavah te dosad, ali sada te oči moje vidješe!*« (42,5).

3. JOBOVA TERAPIJA PROTIV PATNJE I BOLI

Job ne poznaje drugo spasenje osim zdravlja i napretka. Troši se fizički i moralno zbog patnje i bolesti. Pa ipak, nije jednostavno ukloniti Joba pomoću kakve dobro izgrađene teorije, koja njegova zla svodi na prethodno loše djelovanje. Štoviše, Job se ruga tim »terapeutima«: on jednostavno želi beskrajnu i transcendentnu istinu. Nitko neće morati ili moći uzmaknuti pred tim pitanjem.¹⁶

Izjedan bolju, svladan fizičkom patnjom te psihičkim i duhovnim nerazumijevanjem, neprihvaćanjem, odbacivanjem

i ironijom, Job nanovo prolazi, gotovo psujući, jadikovanje svakog čovjeka: ako Bog želi ukloniti bol ali to ne može, onda nije Bog; ako može a ne želi, onda je neprijatelj; ako i ne želi i ne može, onda je istovremeno i slab i neprijatelj; ako želi i može, zašto ne djeluje? Job se u trenutku žestokog napadanja nalazi usred prijelaza: ne preuzima našu patnju i našu bol, ali s druge strane ne uspijeva ni nadići ideju o Bogu koji bi trebao djelovati po ljudskom razumu. Krik upućen Bogu postaje tako jedini odušak protiv nekoga tko nam je potreban, ali mu predbacujemo da nije onakav kakav bismo htjeli da bude.

Taj je prijelaz važan, jer svjedoči odbacivanje svakog odgovora koji je tako jednostavan da gotovo prelazi u hipokriziju: nužan prijelaz, ali treba prijeći u širu viziju i u objektivniji pogled, koji će znati prihvatiti i kontemplirati misterij. Riječ je o tome da se pronađe ono što je »transcendentno« u ljudskom iskustvu, sve do toga da se jasno vidi Božji odgovor.

Čini se da za tu zbunjenost nema rješenja. Ženini pokušaji i pokušaji prijatelja da postave most između Joba i Boga nemaju nikakva učinka. Valja stoga poći drugim putem, pronaći nov put koji će predložiti drugačiju »terapiju« pristupa njegovu trpljenju.

Kad na kraju izravno posreduje Bog, koji je zazvan bez posrednika i bez svjedoka, sve ponovno dobiva smisao: i patnja i

¹⁶ »Job predstavlja povijest pravednika koji pati i ne uspijeva tolerirati pretjeranost zla, tj. njegovu smetenost koju se ne može svesti ni na kakvu motivaciju ili opravdanje, a još manje na ono što je izmislila teza o nadoknadi. Ono što veliki patnik nastavlja potvrditi, s jedne je strane nedostatnost teoloških stereotipa, a s druge potreba za božanskom izjavom-objavom«. Usp. G. RAVASI, »*Le lacrime da nessuno consolate. « Il giusto sofferente in Giobbe e Qoelet, u: «Parola Spirito e Vita» 34 (1996), 92.*

bol. Jobova »terapija« više nije terapija tradicije, nego nešto drugo: on ne gleda više samo u sebe, nego gleda čak i »unutar« Boga. Kad Bog komunicira s njim, posredstvom dijaloga i prisutnosti, Job prihvaća međusobno zajedništvo i njegova patnja dobiva novo svjetlo.

Job tako gotovo da obasjava novu terapiju patnje i boli, terapiju koja priziva Boga u prvoj osobi i koja se razrješuje u izravnom i relacijskom susretu s Njim. To je izgradnja novog načina pristupa neizmjerljivoj i snažnoj paraboli o ljudskom postojanju, gotovo definirajući prethodne kriterije koji su nužni za shvaćanje patnje, sve do nadilaženja svakog današnjeg pokušaja da se patnja živi kao oblik depresivne reakcije, kao životna dosada, kao oslobađajuća perspektiva u samoubojstvu.

Ta terapija uklanja i drugi simptom, koji se može nadovezati na Joba, a koji je vrlo proširen i sve se više širi. To je poziv na »strpljenje«. Pacijent je sve više prisiljen na *strpljenje* tijekom svoje bolesti: strpljiv zbog posjeta liječniku, zbog nekog običnog ili specijalističkog pregleda. Zatim se treba strpjeti zbog smještaja, možda na bolničkom hodniku. Ondje mora biti strpljiv da bi dobio mjesto u kakvoj sobi, a zatim se mora strpjeti zbog nekog pregleda, posjeta, kirurškog zahvata. Riječ je o *strpljenju* koje svakako negativno utječe na zdravstveno stanje i koje stvara ozbiljne i valjane razloge za patnju.

Tom *strpljenju* odgovara Jobova terapija: on počinje *vikati* Bogu, izravno ga *pozivati*, kako bi se Bog javio, da ga se vidi i upozna. Iz obostranog poznavanja, a ne samo iz onog neizravnog po tradiciji ili po čuvenju, rađa se i hrani nadilaženje patnje i konkretna radost i spasenje.

Na taj način temeljni smisao Knjige o Jobu, bolna pripovijest o njegovu trpljenju, ne nastoji riješiti egzistencijalni pro-

blem boli i patnje, nego nastoji nadići problem u temeljnom iskustvu zajedništva čovjeka i Boga, ne zbog koristi i dobra samoga čovjeka, nego zbog poznavanja i zajedništva koje se ukorjenjuje u dubini i koje jedino uspijeva prihvatiti i nadići patnju, bolest, bol, pa i samu smrt.

4. OD PATNJE DO ZANOSNOG TRAŽENJA BOGA

U svijetu »nevidljivih« stanovnika naših gradova nije teško susresti Jobovo lice. Postoji rizik da iznenadni financijski krah ili sklop neshvatljivih okolnosti kakva slobodna, smirena i sretna čovjeka učine patnikom u istrošenu kaputu, duge brade, prljava odijela, u tjeskobnom traženju malo odmora od jednog stola do drugoga. Riječ je o situaciji koja iznenada mijenja govorljiva i blistava govornika u mlitava i krhka slušatelja, koji neprekidno iščekuje prijatelja koji će mu govoriti.

To su patnje ljudi našega vremena, koje se danas prepoznaju u novim bolničkim sobama s lijepim zelenim zastorima, u zagušujućim suzama i u neugodnoj šutnji ureda, na radnim mjestima za usluge kupcima i u poduzećima, u zatvorskim ćelijama, makar bile i »pozlaćene«. To su patnje koje su često popraćene krikovima iznad svih granica i koje se uvijek sa zakašnjenjem shvaćaju. Evo novih patnji Joba, izvanredne biblijske osobnosti, od jučer, od danas... oduvijek. Lica neprepoznatljivih crta izobličeni svakovrsnom patnjom i bolima.

Biblijski tekst o Jobu, koji se s pravom može svrstati u vrhunce svjetske književnosti, ima osobitu privlačnost. Ne samo da ga se čita i ponovno iščitava s krajnjim zanimanjem i relativnom lakoćom, nego doslovno privlači bogatstvom svojih opisa i poetskim slikama. I na stranicama u prozi i na onima u poeziji, čitatelja prati čo-

vjek Job, pomažući mu da upozna svakog čovjeka, čitavog čovjeka, istražujući apsurdan svijet patnje. Međutim, prvenstveno ga se vodi pred lice Božje.¹⁷

Srž knjige je upravo to: *zanosno traženje Boga*. Čak i kad to doživi na vlastitoj koži, Job se nikada potpuno ne okreće. Čak ni pred nepovjerljivom tvrdnjom svoje vlastite žene («*Prokuni Boga i umri*»), niti onda kad noći prolaze beskorisne i beskrajne, a dani postaju nepodnošljivi te se i sam kraj čini boljim od polaganog nestajanja.

Job neprekidno traži Boga, pronalazi snagu poticaja prema Njemu. Na kraju pobjeđuje čežnja za susretom i pojašnjavajućim i smirujućim dijalogom s Bogom. To je dijalog koji traži i koji se toliko razlikuje od onoga što ga »nameću« takozvani prijatelji koji, približivši se Jobu, poput svih onih koji svjedoče patnji, u prvi tren osjećaju neugodu¹⁸, a zatim nastoje pomoći Jobu optužujući ga.

Prikovan bolju i gotovo usaden u голу zemlju, Job više iz dubine i ne prihvaća lažnu utjehu. Buni se protiv slike Boga koju predstavljaju njegovi prijatelji i postaje glasonoša svih primjedbi čovjeka patnika. Čini se da je život ispravna i poštena čovjeka u neprestanu usponu. Jobov je put surov. Čini se da iskušenja nikad ne prestaju. Doista, uronjen u apsurdnost postojanja opterećenog nezasluženom i neopravdanom patnjom, Job je dotaknuo krajnju točku čovjekove molitve: vikati Bogu nesmisao onoga što mora živjeti. Poput Jakova, kojega Job predstavlja, pozvan je svim se silama boriti s Bogom. U toj borbi, tijelom uz tijelo, krije se njegov najljepši i najzanosniji doživljaj. Boga nikada neće moći dohvatiti, nikada ga neće moći uhvatiti. Boga se ne može zatvoriti u naše sheme. On uspijeva izbjeći bilo kakav pokušaj hvatanja. On je uvijek s one strane. Zavodi i nestaje. Grliš ga i tražiš. Job u svojoj borbi postaje svjestan Božjeg neizrecivog

prisustva. I kad ga ispituje, uživa u njegovoj riječi i pred mimohodom kozmičkih tajni prijekora Bogu priznaje da nije u stanju ispitati nego tek poneki mikroskopski djelić, dok ih Bog zna prijeći svojim sveznanjem i svemoću.

Polazeći od razuma, čovjek će doživjeti iskustvo Boga jedino uspije li nadići sam razum. U apsurdnosti patnje, te nikad dovršene parabole ljudskog postojanja, Job prihvaća da postoji neki drugi plan. Job kojega sada obavlja misterij, predao se Bogu koji ga je ozdravio te prihvaća ono što je odlučeno u tom planu.¹⁹

U Jobovu životu otvara se nešto novo. To više nije tradicionalna logika koja izjednačuje bol, patnju, grijeh, nagradu, nego egzistencijalna logika koja govori o osobnoj vjeri u Boga kojega se priznaje izravnim sugovornikom u dijalogu. Job je pozvan na nov put. To je put vjere, put prema čistom prihvaćanju Boga, slobodan od bilo kakva ograničavajućeg uvjetovanja povezanog s bolju i patnjom. To je put prema potpuno preobraženom misteriju.

5. MISTERIJ PREOBRAŽEN PATNJOM

Job je tako uvećan patnjom, a patnja je raspršila sve sumnje koje je Sotona htio pobuditi. Pomoću patnje, štoviše pomoću misterija preobraženog patnjom, Job je

¹⁷ Usp. M. CIAMPA, *Domande a Giobbe. Modernità e dolore*, Mondadori, Milano, 2005.

¹⁸ »A kad su izdaleka upraveli oči na njega, nisu ga prepoznali. Tad udariše u plač... Potom sjedoše kraj njega na zemlju i ostadoše tako sedam dana i sedam noći. Nijedan mu ne progovori ni riječi, jer vidješe da je velika njegova bol.« (Job 2,12-13)

¹⁹ »Na kraju, Bog kao najviši sudac, razrješava raspravu između Joba i prijatelja; ukoliko je stranka koja je uključena u slučaj, odgovara i ispituje Joba, kako bi ga uputio prema Božjem misteriju.« Usp. L. ALONSO SCHÖKEL – J. L. SICRE DIAZ, *Giobbe. Commento teologico e letterario*, Borla, Roma, 1985, str. 12.

uspio kontemplirati istinsko Božje lice, susresti njegovu osobu, doživjeti izravno i konkretno iskustvo njegova zajedništva.

U tom kontempliranju istinskog Božjeg lica, u poznavanju i neprekidnom odnosu s Njim, Job sam, sada preobražen, može istinski doživjeti iskustvo zaručnice iz Pjesme nad pjesmama koja kaže: »*Bolna sam od ljubavi*« (Pj 5,8)²⁰.

Jobova drama podsjeća na Propovjednika²¹. On dolazi k Bogu nakon što je uništio sve ono što nije Bog i upoznaje Božju istinu pomoću odricanja od svih ljudskih iluzija. Job naprotiv dostiže Božju istinu pomoću boli i patnje, u kojoj se Boga upoznaje kao onoga koji, predstavljajući se, pokazuje vrijednost života koji mu se povjerala. Te dvije knjige ne rješavaju problem patnje i smrti sklanjajući se u iluzornu »*onostranost*«. Odgovor na problem smrti i zla življenja proizlazi iz novog odnosa s Bogom Izraela, tajanstvenim, a ipak prisutnim Bogom. Job govori o tom odnosu na kraju svoje knjige (Job 42,5), a Propovjednik ga opisuje izričajem »*bojati se Boga*« (Sir 12,13).

Novi zavjet pokazat će u Kristu preobraženo otajstvo patnje i boli: On, nevini koji trpi zbog grijeha svijeta, objavljuje neprocjenjivu vrijednost trpljenja u božanskom planu spasenja. Krist naime primjenjuje istu metodu. Ne rješava patnju ljudi proglašavajući neku teoriju ili ponavljajući tradicionalno prihvaćen nauk: sudjeluje, naprotiv, u trpljenju, podvrgava se oporosti i gorčini boli i na kraju ih otkupljuje. Ne određuje bolest, nego u njoj sudjeluje (Mt 25,36) i pripravlja preobraženje i suobličenje svojoj slavi (Fil 3,21).

Kad bismo, kao što je to uobičajeno, smatrali da je Jobova knjiga razmišljanje o problemu zla, ne bismo mogli ne zaključiti da Bog izbjegava poteškoću, sklanja se u njezinu nepristupačnost, ruga se čovjeku i pritišće ga svojom svemoćnošću. Držimo naprotiv, kao što predlaže narativni okvir,

da je riječ o odnosu čovjeka i Boga, o njihovoj različitosti, ali i o njihovom znati biti dostojanstveno jedan nasuprot drugome. Tako Jobov problem poprima drugačiju zvučnost. Postaje novo i nečuveno Božje predstavljanje samoga sebe i njegove transcendentne pozornosti prema čovjeku.

Bog u biti pokazuje Jobu, koji se buni zbog zla i trpljenja u svom životu, da je upravo On pokrenuo i održava u životu mnogovrsnost prirodnih bića, koja su sposobna živjeti potpuno neovisno o čovjeku i da On, Bog, zna vješto zadržavati i same moći Zloga, a da ih ne uništi. Tako mu otkriva da njegova transcendentnost ne isključuje pozornost i skrb za djelo njegovih ruku, ne po čovjekovoj mjeri, ali ni na neosjetljiv i hirovit način. Pred Jobovom optužbom da je tiranin u kaotičnom i nepravednom svijetu i pred pokušajem Jobovih prijatelja da ga prisile na ideološku ulogu obrane postojećeg reda, jamstva pravde razboritih, Bog očituje svoju drugotnost od čovjeka, ali i svoju pozornost prema čovjeku. To čini tako da osobno stupa na pozornicu. To se događa u novom i dubokom odnosu s čovjekom osobno. Tu se polazi od čovjekova trpljenja, koje se upravo pomoću Božje prisutnosti shvaća i preoblikuje.

Na taj način svrha Knjige o Jobu i o njegovom egzistencijalnom iskustvu nije predstavljanje bogatog i iscrpnog razmišljanja o misteriju trpljenja, nego pomaganje da se u misteriju trpljenja uoči stvarna i neprekidna Božja prisutnost.²² To je po-

²⁰ Pj 5,8: »Zaklinjem vas, kćeri jeruzalemske, ako nadete dragoga moga, što ćete mu reći? Da sam bolna od ljubavi.«

²¹ *Isto*, str. 85-91. Usp. također: P. FEDRIZZI, »Giobbe«, u: S. GAROFALO (ur.), *La Sacra Bibbia*, Marietti, Roma-Torino, 1972, str. 34-38.

²² »Bol se preoblikuje u iznenađujuću prigodu da se progovori o istinskom Božjem licu protiv ikakva kompromisa i falsificiranja, pa i onoga apologetskog.

živ da se Boga upozna po teološkom, a ne samo po antropološkom pravcu ljudske patnje, po strpljivom trpljenju, po odlučnom i uvjerenom prihvaćanju iskušenja koje može proći kroz bolest i nevolju.

Novi način pristupanja Bogu: stvarni, upravo zato što prolazi kroz svakodnevni, a ponekad i mučan tijek zemaljskoga života svakoga čovjeka. »Uzlaženje« Bogu pomoću »silazjenja« koje u srcu, u mislima i u tijelu čovjeka odmah uzrokuje trpljenje, bol i svakovrsno zlo. »Izravan sukob«, bez lažnih hipokrizija i bez nepotrebnih i sterilnih propovijedi, nego »otvorenih karata« između čovjeka i Boga, između životne drame i ljudske egzistencije obilježene trpljenjem i nijemim govorom Boga koji, i onda kad se čini da šuti, jasno govori u čovjekovu srcu.

Na prostoru jedne knjige i tijekom konkretnog postojanja jednog čovjeka širi se poznavanje Boga i njegova lica, ali raste i spoznaja čovjeka i njegovih odnosa s Bogom u svakom trenutku i u svim stanjima njegova postojanja. Pomoću preobraženog trpljenja, raste i mijenja se i spoznaja o Bogu: kako govoriti poput Boga i s Bogom nakon što se osobno doživjelo Jobovo iskustvo? Job, koji je bio optimist jedino s obzirom na život te je spasenje shvaćao kao sigurnost, napredak i sreću, zahtijevajući da ima na to pravo, mora sada shvatiti da će Bog sve to udijeliti kao besplatni dar koji on mora prihvatiti u vjeri.

Želeći objasniti i riješiti zagonetku nepravednog trpljenja i problem zla dolazi se do drugog pokušaja: to je pokušaj čovjeka koji je uznemiren i potresen trpljenjem i koji želi bolje shvatiti svoj položaj pred Bogom svetim i svemogućim.

Upravo stoga Jobov problem zasigurno nije samo problem Izraela i svakog vjernika u Kristu²³. To je i problem čovjeka, svakog čovjeka, čovjeka svakog vremena i

svakoga mjesta. Smjestiti Joba izvan područja Izraela²⁴, smjestiti ga i izvan zemlje čovjeka koji vjeruje u Krista, predstavlja naime način da se kaže kako smo na neki način *svi mi Job*²⁵ te poput Joba neprekid-

Analiza misterija trpljenja nije prema tome antropološka, nego je provedena na funkcionalan način s obzirom na vrhunac i cilj osobito teoloških djela. « Usp. G. RAVASI, *Le lacrime da nessuno consolati.* « *Il giusto sofferente in Giobbe e Quoel.*, u: «Parola Spirito e Vita» 34(1996), 94.

23 Mnogi komentatori, oni u antici i oni moderni, u Jobu su vidjeli tip Krista, otkrivajući sličnosti u njegovu iskustvu progonjenog pravednika i nevinnoga koji je zlostavljan i koji više Bogu. Job je poput Sluge Jahvina (Iz 53) kojega »zlostavljahu, a on puštaše, i nije otvorio usta svojim«. Job ne samo da ne podnosi nego i otvara usta, govori, viče, tuži se i zove, javno i nasilnim glasom traži da mu Bog sam odgovori. Novi zavjet podsjeća na Joba kad je riječ o njegovu strpljenju: »*Za uzor strpljivosti i podnošenja zala uzmite, braćo, proroke koji su govorili u ime Gospodnje. Eto: blaženima nazivamo one koji ustrajaju. Za postojanost Jobovu čuste i nakanu Gospodnju vidjeste jer milostiv je Gospodin i milosrdan!*« (Jak 5,10-11). I prvi kršćani i crkveni oci (Ezihije Jeruzalemski, 5. st; Grgur papa, oko 540-604) u Knjizi o Jobu i u Jobovu iskustvu (posebice polazeći od Job 19,25-27: »*Ja znadem dobro: moj Izbavitelj živi i posljednji će on nad zemljom ustati. A kad se probudim, k sebi će me dići: iz svoje ću puti tad vidjeti Boga. Njega ja ću kao svojega gledati, i očima mojim neće biti stranac: za njime srce mi čezne u grudima.*«) nalaze predznak vjere u uskrsnuće tijela i simboličko prikazivanje »otkupitelja« koji će pobijediti smrt. Usp. P. FEDRIZZI, »Giobbe«, u: S. GAROFALO (ur.), *La Sacra Bibbia*, Marietti, Roma-Torino, 1972, str. 158-160; G. RAVASI, *Giobbe*, Borla, Roma, 31991, str. 507-516; J. G. JANZEN, *Giobbe*, Claudiana, Torino, 2003, str. 189-199.

24 Job 1,1: »Bijaše nekoć u zemlji Usu...«

25 Zanimljiva je »egezegetskaa« aktualizacija Knjige o Jobu koju provodi pjesnik *Ugo Foscolo*: »Potanko čitam i prepisujem u malu knjžicu cijelu Knjigu o Jobu: prepisujem je s grčkim i latinskim tekstom; volio bih da znam i kaldejski i hebrejski! Uzvišene li knjige! Kako je puna velike i veličanstvene boli! Kako govori s Bogom bez praznovjerna, i s vlastitim nedaćama bez podlosti! Čovjek obasut nedaćama s određenom melankoličnom ljubaznošću razmatra oluje svoga života: patnja se više tješi u tom izljevju gorčine i jadanja negoli u svim slavnim

no iščekujemo odgovor. Ali, kao vjernici i ljudi vjere, sa sigurnošću znamo da posljednja riječ pripada Bogu te da posljednji odgovor dolazi jedino od Boga!

Epiktetovim izrekama. Uzvišene li knjige! Bilo je onih koji su se usuđivali prevesti je u stihove i rime s hladnom otmjenošću.« (*Epistolario*, Lettera 556, Edizione nazionale delle Opere di Ugo Foscolo, vol. XV, str. 345sl.)